АНУ-Д АЖИЛЛАЖ, АМЬДАРЧ БАЙГАА МОНГОЛ УЛСЫН ИРГЭД ТУХАЙН УЛСЫН НИЙГМИЙН ДААТГАЛД ХАМРАГДСАН БАЙДЛЫН ТАЛААРХ МЭДЭЭЛЭЛ, ЛАВЛАГАА

(Мэдээлэл лавлагаа)

Р.Хатанбаатар, А.Пагма

АНУ-д албан ёсоор ажиллаж, амьдарч байгаа бүх хүн, түүний дотор гадаадын иргэд ч ажил хийхдээ Social Security Number (SSN) буюу нийгмийн даатгалын дугаар авсан байх ёстой бөгөөд энэ нь ажил олгогчоос ажиллагсдын хөдөлмөрийн хөлснөөс татвар суутгахад хэрэглэгддэг байна.

Social Security Number (SSN) буюу нийгмийн даатгалын дугаар нь АНУ-д хууль ёсоор ажиллаж, амьдарч байгаа хүмүүсийн хувьд маш чухал баримт бичиг бөгөөд энэ баримт бичиггүйгээр банкнаас зээл авах, ямар нэгэн хөрөнгө эзэмших боломжгүй юм. Нийгмийн даатгалын дугаар нь ажилтан хууль ёсны үндсэн дээр ажиллаж байгаагийн баталгаа болдог.

АНУ-д суралцаж байгаа гадаадын оюутны хувьд албан ёсоор ажил хийх эрхгүй байдаг. Харин өөрийн суралцаж байгаа сургуулийн хүрээнд долоо хоногт 20 цагийн ажил хийх эрхтэй, ингэхдээ заавал нийгмийн даатгалыг дугаар авдаг ба SSN-тай байж цалин авдаг, татвар төлдөг, дараа нь төлсөн татварынхаа тодорхой хэсгийг авсан цалингийн хэмжээнээс хамааран буцаан авах эрхтэй болдог. Нийгмийн даатгалын дугаар нь хүнд нэг удаа, насан туршид нь өгөгддөг учраас түүнийг цаашид ажиллахдаа ч ашиглах боломжтой, хаяж үрэгдүүлсэн тохиолдолд сэргээдэг.

Гадаадын оюутан 4 сард нэг удаа буюу семестрт нэг удаа эрүүл мэндийн даатгалд 300 доллар төлдөг бөгөөд энэ нь зарим нэг өндөр үнэтэй эрүүл мэндийн үйлчилгээ авахад, тухайлбал шүдээ эмчлүүлэхэд хөнгөлөлт эдлэх боломж олгодог байна[26]. Гэр бүлтэй оюутнуудын хувьд харин даатгалд хамрагдаж нэлээд хэмжээний хөнгөлөлт эдлэх боломжтой байдаг.

Түүнчлэн суралцаж байгаа хүмүүсийн хувьд сургуулийнхаа эмч, мэргэжилтний үйлчилгээг авах зорилгоор улиралд 50 доллар төлдөг.

АНУ-ын татварын тогтолцоо нь дараах төрлийн татвараас бүрдэнэ. Үүнд:

- Холбооны татвар (Federal Income Tax)
- Муж улсын татвар (State Income Tax)
- Орон нутгийн татвар (City Income Tax)
- Нийгмийн ба эрүүл мэндийн даатгал (Social Security and Medicare Tax - FICA)
- Ажилгүйдлын Холбооны татвар (Federal Unemployment Tax - FUTA)

АНУ-д ажиллаж амьдарч байгаа хүмүүсийн заавал төлдөг гол татварын нэг нь Холбооны татвар бөгөөд ажиллаж байгаа бүх хүнд ногдуулдаг. Энэхүү татварын хэмжээ нь хөдөлмөрийн хөлсний хэмжээнээс хамаардаг ба түүний 10-15 хувь болон 25 хувь хүртэл хэмжээний татварыг ногдуулах боломжтой.

Мужийн татвар мөн л АНУ-д ажиллаж байгаа хүний бүх орлогоос авдаг ба зарим нэг муж улсад тус татварыг авдаггүй. Тухайлбал, Аляска, Флорида, Невада, Нью-Гемпшир, Өмнөд Дакота, Техас, Вашингтон и Вайоминг мужуудад ийм татвар ногдуулдаггүй. Мужийн татварыг орлогын 15 хувь хүртэлх хэмжээтэй ногдуулж болох ба зарим муж улсад олон янзын татварын тогтолцоо үйлчилдэг тул холбооны болон муж улсын татварын аль хэсгийг буцаан олгох нь муж улс болгонд өөр өөр байж болно.

[26]АНУ-Арканзас мужийн Их сургуулийн магистрантурт суралцаж төгссөн монгол оюутнаас тодруулав.

Орон нутгийн татвар нь нэлээд хэдэн мужуудад байдаг ба орлогын 3 хувиас хэтэрдэггүй.

Нийгмийн ба эрүүл мэндийн даатгалыг мөн АНУ-д ажиллаж, амьдарч байгаа бүх хүний орлогоос авдаг ба энэ талаар доор дэлгэрэнгүй авч үзье.

АНУ-д нийгмийн хамгаалал гэж өндөр насны тэтгэвэр, тэжээгчээ алдсаны тэтгэвэр, тахир дутуугийн тэтгэврийн Холбооны хөтөлбөрийг ойлгоно. Анх 1935 онд Нийгмийн хамгааллын хууль (*Social Security Act (1935)*)[27] батлагдсан. Нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан одоогийн үйлчилж буй хууль (*uscode/title42*)[28] нь нийгмийн хангамж, нийгмийн даатгалын олон хөтөлбөрийг хамрана. Хамгийн гол хөтөлбөрүүд нь:

- өндөр насны тэтгэвэр, тэжээгчээ алдсаны тэтгэвэр, тахир дутуугийн тэтгэвэр,
- ажилгүйдлийн тэтгэмж,
- гачигдалтай гэр бүлд үзүүлэх түр тусламж,
- өндөр настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн эрүүл мэндийн даатгал,
- муж улсын хүүхдийн эрүүл мэндийн даатгалын хөтөлбөр,
- нийгмийн хамгааллын нэмэлт орлогын хөтөлбөр зэрэг болно.

Нийгмийн хамгаалал нь Холбооны даатгалын шимтгэлийн хуулийн дагуу төлөх зорилтот татвар (*Federal Insurance Contributions Act[29] (FICA) tax*) дээр суурилна. Ажилтан болон ажил олгогчийн төлсөн энэ татвараас (цаашид *FICA tax* гэх) Нийгмийн хамгааллын болон Эрүүл мэндийн даатгалын сан бүрдэнэ. Энэ татварыг 2009-2011 онд орлогын 106800 ам.доллар хүртэлх хэсгээс авдаг байсан бол 2012 онд 110100 ам.доллар, 2013 онд 113700 ам.доллар хүртэлх хэсгээс авч байна. Татвар оноох орлогын энэ дээд хэмжээг жил бүр үндэсний дундаж хөдөлмөрийн хөлсөнд үндэслэн тогтооно. Хөрөнгө оруулалтын орлого, хүү, дивидендээс нийгмийн хамгааллын татвар авахгүй. Тогтмол ажилтай хүн болон хувираа хөдөлмөр эрхлэгчээс авах татвар ялгаатай.

Тогтмол ажилтай хүн (*Regularly employed people*). 2013 онд *FICA tax*-ын Нийгмийн хамгааллын хэсэгт ажилтнаас төлөх татвар нь орлогын 6,2 хувь байна. Төлж болох дээд хэмжээ нь 7049,4 доллар юм. Эрүүл мэндийн даатгалд төлөх татвар нь орлогын 1,45 хувь байна. Ажил олгогчоос төлөх *FICA tax* нь мөн адил 6,2 хувь болон 1,45 хувь байна. Ингээд нийт төлөх татвар нь 15,3 хувь болно[30].

Хувираа хөдөлмөр эрхлэгч (*self-employed individuals*). Хувираа хөдөлмөр эрхлэгчид, хоршооллын гишүүдээс авах нийгмийн хамгааллын татварыг Холбооны даатгалын шимтгэлийн хуулиар биш Хувираа хөдөлмөр эрхлэгчийн шимтгэлийн тухай хуулиар (*Self-Employment Contributions Act*)[31] зохицуулна. Товчоор *SE Tax Act* гэдэг. *SE Tax Act* нь орлогын 15,3 хувьтай тэнцэх бөгөөд үүний 12.4 хувь нь нийгмийн хамгаалалд, 2.9 хувь нь эмнэлгийн даатгалд оногдоно. Гэхдээ 15,3 хувийн татварыг хувираа хөдөлмөр эрхлэгчийн цэвэр орлогын 92.35 хувиас тооцон авна. Татвар ноогдуулаагүй үлдсэн 7.65 хувь нь *SE Tax Act* 15.3 хувийн талтай тэнцэх бөгөөд үүгээрээ хувираа хөдөлмөр эрхлэгч, тогтмол ажилтай хүн хоёрын татварыг адил шударга болгож байгаа юм.

[27]Social Security Act (1935). http://www.socialsecurity.gov/history/35actinx.html
[28]Uscode/title42. http://www.law.cornell.edu/uscode/text/42
[29]Federal Insurance Contributions Act. www.law.cornell.edu/uscode/text/26/subtitle-C/chapter-21
[30]Мөн тэнд
[31]Self-Employment Contributions Act.
www.law.cornell.edu/topn/self-employment_contributions_act_of_1954

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

1. Social Security Act (1935). http://www.socialsecurity.gov/history/35actinx.htm
2. Uscode/title42. http://www.law.cornell.edu/uscode/text/42
3. Federal Insurance Contributions Act. www.law.cornell.edu/uscode/text/26/subtitle-C/chapter-21
4. Self-Employment Contributions Act. www.law.cornell.edu/topn/self-employment_contributions_act_of_1954
5. Социальное страхование и налоги в США. nalogpro.ru
6. Взносы в фонд социального страхования в США. nalogpro.ru